

El jaciment del Vilar, una qüestió inconclusa

El poblat ibero-romà anomenat *el Vilar* és un gran desconegut, fins i tot pels mateixos val·lencs. En cercar informació per a realitzar aquest article hem observat que són molts els qui ens parlen del tema, però pocs saben el què i el com de la història d'aquest primer nucli de poblament que existí a Valls.

No posseïm cap publicació sobre el tema; no s'ha vist mai un inventari; no es troba un diari d'excavació, i, potser, per aquestes raons, la fantasia popular ha fet i desfet al seu antull. Petites notícies escampades, i unes poques peces recollides i conservades a la nostra ciutat, han ajudat a realitzar aquest escrit.

Francesc Puigjaner (1) detecta el primer assentament important a Valls en un dels pobles anomenats per Plini, com Bisgarris, Tyronum o Finis, pobles romans dels quals, fins avui, no hem trobat restes ni es coneix la seva situació exacta.

Poc es devia pensar Puigjaner que, sota de l'Estació (2), hi apareixia un poblat anterior als romans, de nom desconegut, i de dimensions força considerables.

El tema, però, restà en l'oblit, i no en trobem res fins l'any 1922, malgrat que, anteriorment, ja es va trobar material ibèric en fer-se la plaça de l'Estació i els magatzems del senyor Magriñà (3).

L'any 1922, la família Serra, propietària del tros de terra dit *el Vilar*, va vendre a les Joventuts Nacionalistes, més conegudes per «Els Catalanistes», una part de la finca, per 21.000 pessetes (4).

«Els Catalanistes», no volien ser menys que «Els Republicans», que ja posseïen el seu propi camp de futbol, conegut com el Camp del Cassinet o el Camp del Camí de la Xamora. Les obres del camp del Vilar començaren a les primeries de l'any 1923 (5).

És el senyor Marcel·lí Serra i Cortés (6) el qui ens informa de l'explanació del terreny. El mestre d'obres fou un tal Baladré, d'Alcover, i la direcció tècnica anà a càrrec de l'arquitecte val·lenc Josep M. Vives (7).

Ens diu el senyor Marcel·lí Serra que:

«Entre les runes i parets de cases cremades s'hi podien veure les ratlles de cabirons, els quals ja eren terra, però d'un altre color».

Es tractava, doncs, de cases aterrades, probablement per un incendi, i que encara conservaven la forma de les fustes que aguantaven el sostre. Aquests troncs, mig cremats i enrunats, es podrien amb el pas dels anys i es transformarien en terra vegetal de color fosc.

Segueix dient el senyor Marcel·lí Serra:

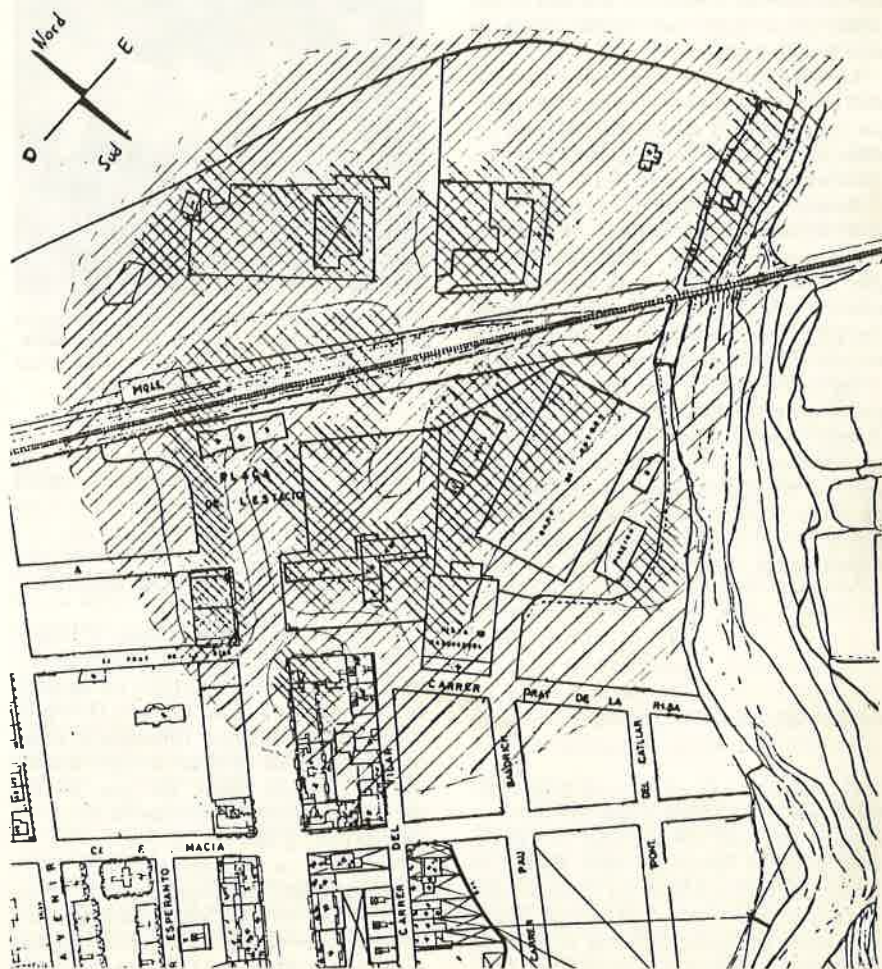
«Venien uns senyors de Barcelona, de l'Institut d'Estudis Catalans, que ens llogaven per a recollir els testos de ceràmica i per a guardar-los en caixes al mas del Vilar».

El senyor Francesc Serra i Figuerola (8) concreta més, i diu que les caixes eren embalatges de sabó marca «Berenguer», que dotze d'aquestes foren guardades a la seva masia, i que després foren enviades per tren a Barcelona. Recorda també que, un còp enviades les caixes, van aparèixer uns quatre plats com de cafè, negres i amb dibuixos incisos al voltant (probablement ceràmica campaniana); set gerros de color de terra de si fa no fa un pam d'alt, i que els nois li van anar tren-

cant tot. També recorda una peça de pedra, de forma semblant a una pica, que feia servir per a donar de beure a les gallines fins que es va trencar i la va llançar (probablement era un molí d'oli), i, a més, va trobar un molí que va donar a un senyor (9) (una «meta» o part inferior d'un molí de gra).

Mancats de més informació verbal d'aquells afers, trobem que els diaris de l'època no fan res més que confirmar la bona memòria dels senyors Serra. Transcrivim un article de la premsa titulat «Hallazgos Arqueológicos» (10):

«En el desmonte del terreno contiguo al paseo de la Estación, adquirido por la Juventud Nacionalista para campo de deportes,

Extensió del poblat ibèric del Vilar, si ens atenem a les restes fins ara conegudes.

fuieron hallados, según decía Pàtria, valiosos restos de cerámica antigua. Pero en este caso, más que el verbo «hallar», que supone voluntad, debe emplearse el verbo «encontrar», que no revela propósito. Porque es lo cierto que, después del descubrimiento, no se hizo más que dar vueltas a la palabra «cerámica», mas sin hacer ninguna excavación. Peor aún: fueron encontrados algunos tios, pero no recogidos.

»Juan Durán Piñas, que reside habitualmente en Tarragona, donde fue premiado por la Arqueológica por sus trabajos de esta índole, se ha dedicado esta semana a recoger y descubrir lo que los catalanistas habían tenido en descuido. Y entre sus hallazgos figuran algunos importantísimos, tales como un busto de mujer, de factura meritísima, y otros objetos que ha podido reconstruir, aparte de gran número de fragmentos, al parecer unos romanos y otros ibéricos, cosa que se explica por la convivencia del pueblo indígena y del conquistador.

»Es más meritoria la labor del señor Durán, porque a pesar de las molestias y gastos que estos trabajos le ocasionan, no persigue ningún fin de lucro personal, antes bien está dispuesto a ceder tales objetos a esta ciudad, el día en que tengamos museo».

Així fou, i avui podem veure el «busto de mujer» junt amb altres atuellés que va donar la vidua de Duran al Museu de Valls, cosa que es va publicar aquell mateix any en una llibre de Cèsar Martinell titulat: «Capella de N.S. del Roser i ses pintures amb rajoles vi-driades. Aportació a l'estudi de l'arqueologia catalana», Impremta E. Castells, Valls 1924.

Ferits els catalanistes, propietaris del terreny, respongueren (11) dient:

«Que n'han fet cas, res ho demostra tant com el treball: «Troballes interessants», publicat en el n.º 537 de Pàtria per un jove compatriota —catalanista, això sí— en el qual feia una crida a la gent estudiosa de la ciutat» (12).

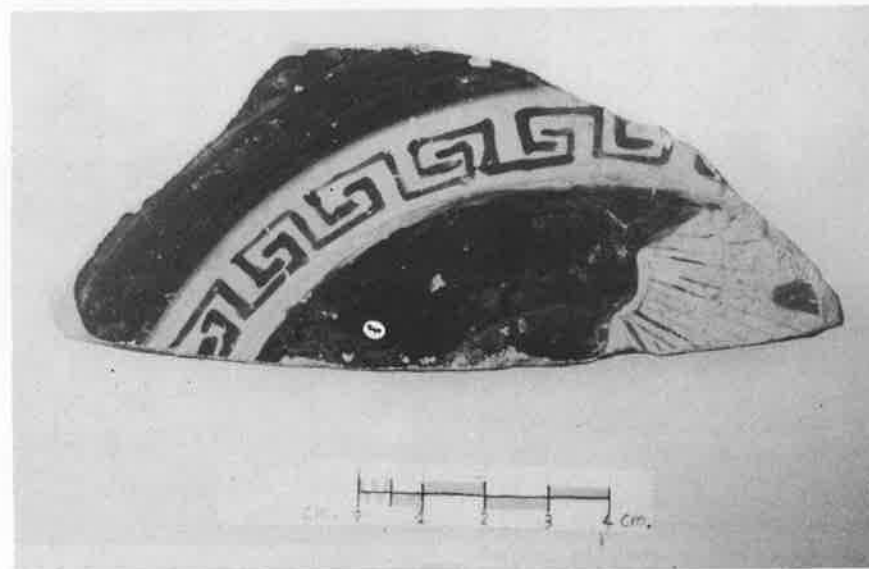
S'ataca a La Crónica, al senyor Magriñà, etc., i finalment, es reproduïx una carta del senyor Bosch Gimpera adreçada al jove catalanista Fidel de Moragas, en la qual, després de disculpar-se per haver tardat en la contesta, diu:

«El dilluns o dimarts vinent procuraré combinar-m'ho per anar jo mateix a Valls; ja li telegrafiaré i li diré el dia i l'hora exacta d'arribada. Barcelona, 17 de febrer de 1923».

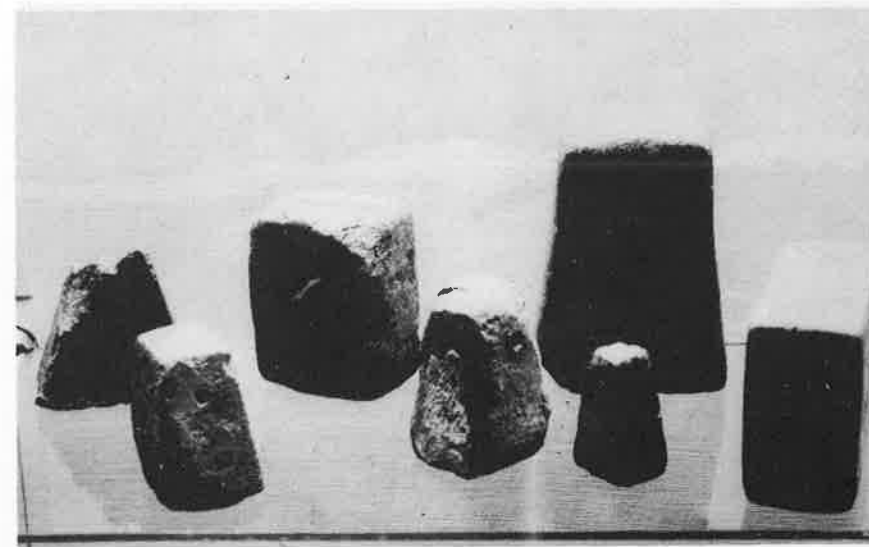
No sabem si el mateix Bosch Gimpera va venir al Vilar, però sí que ho féu el senyor Josep Colomines, mà dreta d'en Bosch, el qual es féu càrrec de les excavacions (13).

L'articulista de La Crónica contestà, i parlà de la carta de Bosch Gimpera:

«Nunca hemos puesto en tela de juicio el amor que siente el señor Moragas por la cultura y la historia de Valls, y mucho menos su interés porque en Barcelona se sepa que en Valls hay cosa merecedora de aprecio y atención».

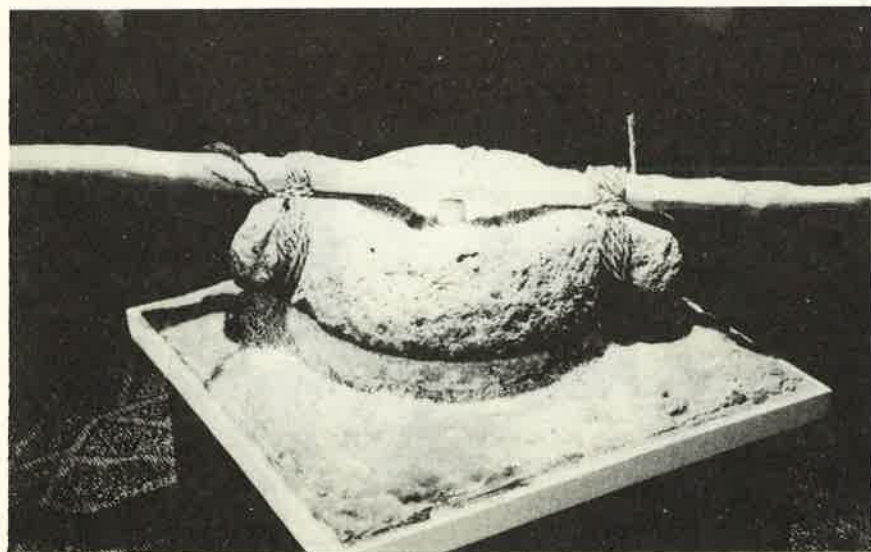

Fragments de kylix, vist per les seves dues cares, recuperat l'any 1969 en obrir-se una rasa al passeig de l'Estació. • Pesos de teler (pondus) recuperats de sota les vies del tren el mateix any 1969. (Fotos Burguete).

En les obres de construcció del Col·legi Menor (1966), aparegué una peça de molí que es fotografia *in situ*. La mateixa peça (assenyada per una fletxa), en el marc de les obres. (Fotos A.A.M.), • Molí ibèric, procedent del Vilar, donat pel senyor Daniel Ventura al Museu Arqueològic, el qual l'ha arranjat per al seu funcionament. (Foto Burguete).

«Pero es lo cierto que habiéndose encontrado los tuestos en gran abundancia, al rebajarse el terreno, nadie ha cuidado de recogerlos ni de poder cura y discernimiento en esta labor, cosa que hubiera sido tan útil como demuestra el resultado obtenido por el competente aficionado D. Juan Durán. Este, con un trabajo casi a hurtadillas, porque era visto con desagrado por los catalanistas, ha logrado reconstruir varias interesantes piezas, uniendo pedazos esparcidos».

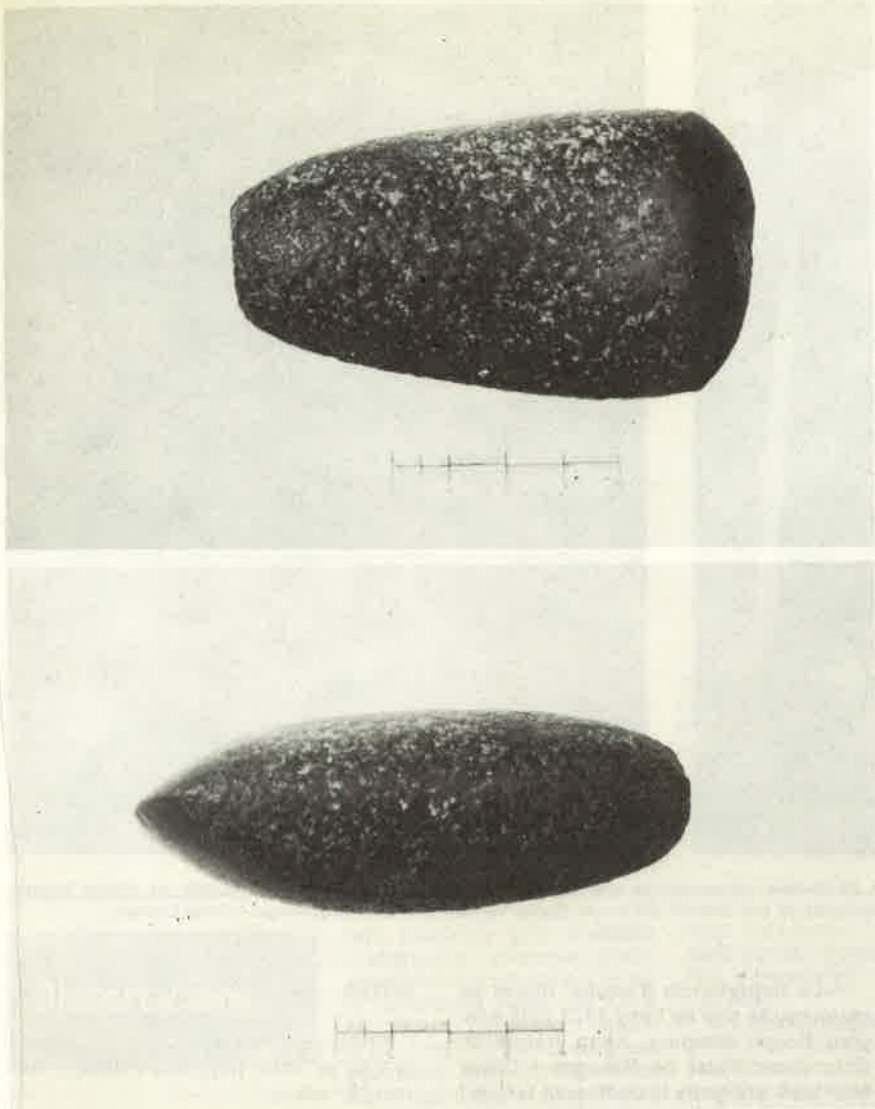
Seguidament l'article es decanta cap a pensaments propis del tarannà dels partits polítics de l'època. Mentre els uns i els altres es barallen, apareixen noves peces, trossos de paret i fonaments de cases, i són enderrocats (14), mentre que nombroses peces s'encaixen i s'envien a Barcelona, com ens ho testimfica un setmanari de l'època (15). Així mateix es parla de la substitució del senyor Colomines pel senyor Serra Ràfols en la direcció dels treballs.

Hem d'assenyalar que els senyors Bosch Gimpera, Josep Colomines i Serra Ràfols havien excavat en el forn ibèric de Fontscaldes (16), descobert per Fidel de Moragas, i si bé els senyors Colomines i Serra Ràfols han fet una publicació en francès del forn (17), no sabem res de les importants peces ceràmiques que aparegueren a Valls.

Sembla que la qüestió del Vilar es va anar apaivagant, i després d'ésser trameses les caixes, s'abandonà l'excavació, tot i que el senyor Colomines va prometre una possible continuació, però sense fixar cap data (18).

El camp de futbol havia d'haver estat enllestit a finals de març de 1923 (19), però no fou així, com ens ho confirma una notícia posterior, publicada en un setmanari (20), en la qual s'anuncia un partit de futbol per al dia 17 de juny de 1923 entre el Reus Deportiu i el Valls Deportiu, el qual partit se celebrà, encara, a l'antic Camp del Tomb del Balcó. La primera notícia que trobem referent a l'ús futbolístic del camp nou del passeig de l'Estació (el Vilar) és de data 8 de setembre de 1923, amb motiu de la fira de Valls (21). Posteriorment s'afegia tot el voltant del camp de futbol una pista d'atletisme. En no fer-s'hi obres d'importància, l'assumpte del poblament ibèric quedà en l'oblit fins a principis dels anys quaranta, quan a l'esmentat camp, s'hi realitzaren obres d'engrandiment i d'arranjament, les quals posaren de nou en descobert les restes i la ceràmica. No podem trobar cap material extret d'aquesta època, si bé testimonis del fet asseguruen que sortí molta ceràmica, però que fou llençada al torrent junt amb la terra i la runa que sobrava.

Després d'un temps de silenci i de quietud, el desembre de l'any 1965 s'aprovà l'obra de construcció del Colegio Menor de Juventudes (22), conegut avui amb el nom d'«Eugeni d'Ors». Ja abans d'encetar la construcció, els afeccionats locals varen informar al llavors alcalde de la ciutat, senyor Galimany, de l'existència en l'enclavament del Col·legi de material arqueològic.

Destral neolítica trobada pel senyor Domènech al fons de l'estratigrafia que va aparèixer en fer-se el tall dels fonaments, el 1966, del Col·legi Menor. La peça es donà posteriorment al Museu Arqueològic. (Fotos Burguete).

El senyor Galimany va lliurar uns permisos o autoritzacions per tal de poder rebuscar entremig de les runes de l'excavació dels fonaments, permisos que així mateix permetien de poder recollir tot el que fos interessant; però de res no serviren els papers, ja que ni el contractista ni els seus encarregats no permeteren l'entrada de ningú a l'obra, i bandejaren, doncs, les autoritzacions de l'alcalde.

Els dirigents del Col·legi, per tal que no paralitessin les obres, tingueren interès a obstaculitzar, fos com fos, les recerques arqueològiques.

Quan els obrers plegaven a la tarda, tota una munió de depredadors anava escorcollant per les fresques terres acabades de descolgar. Així avui podem veure com els museus de Montblanc i d'Alcover posseeixen peces provinents del Vilar. Alguns treballadors de les obres en observar el que passava, van volen aprofitar-se'n. Durant el dia arre-

plegaven material i l'amagaven, i a la nit el venien en lots al més-dient. De material en sortí molt i en bon estat de conservació. Algunes cases dels mestres, a la Vallvera, mostren als jardins peces d'aquest lloc, les quals són utilitzades com a motius de decoració.

També va sortir una àmfora sencera de la pala de l'excavadora, la qual la deixà caure sencera i rodolà fins als peus d'un regidor de l'Ajuntament, el qual l'agafà i la guardà. (Sembla que la peça podrà ser recuperada). Els talls dels fonaments presentaven una bona estratigrafia, al fons de la qual es trobà una destral neolítica.

D'aquesta època s'han recuperat, per al Museu Arqueològic, alguns fragments de terrissa, que si bé no tenen gran importància si que són meritoris de conservar.

L'any 1969, quan la Companyia Telefònica decidí instal·lar a Valls la central automàtica, s'obriren rases a molts carrers per a

enterrar-hi la xarxa de fils corresponent. Un dels carrers oberts fou el passeig de l'Estació, pel costat oest, i la rasa passà fins i tot per sota dels rails del tren fins al darrera del moll de càrrega. Ja a la plaça es trobà nombrosa ceràmica, i així mateix les troballes continuaren per tota la rasa fins a darrera del moll de càrrega. Els peons, assabentats del que havia passat al Col·legi Menor, feren muntets de terrissa que després venien.

Vam poder recuperar, mitjançant la compra, un fragment de *kylix*, juntament amb uns pesos de teler que avui podem veure al Museu. Aquest fragment de *kylix* és d'una importància clau a l'hora de datar el poblament ibèric del Vilar, ja que es tracta d'una ceràmica àtica de figures roges molt ben datada en el segle IV abans de Crist, i podria indicar també un intercanvi comercial i cultural entre els vilarencs i els grecs.

Uns altres pesos de teler van poder ser recuperats a altes hores de la nit de sota les vies del tren. Aquestes peces són de terra sense coure al foc, tan sols secades al sol, i el seu estat de conservació és molt delicat, ja que l'aigua per si sola els desfà.

D'aquestes obres vam recuperar, així mateix, fragments de ceràmica que foren recollits pel senyor Gabriel Secall, el qual n'ha fet lliurament al Museu. D'aquest lloc, el senyor Secall en guarda un pebeter sencer que podem qualificar de germà del que l'any 1923 trobà el senyor Duran al camp d'esports i que detallarem amb més precisió quan es publiqui l'inventari de peces conegudes del poblament del Vilar.

L'any 1969, sense cerimònies, conscients, potser, del que podia succeir, s'iniciaren les obres del Pavelló Esportiu. Malgrat que prèviament es va tancar tot l'entorn, es va poder veure com apareixien àmfores senceres, molins i molta ceràmica ibero-romana. Les peces que més van interessar al senyor Jordi Tarragó, arquitecte, de Reus, i director de l'obra, li foren donades; la resta va anar a parar a algun particular, regalat pels constructors, que sempre havien manifestat que no s'havia trobat res. Alguns rumors diuen que s'havien trobat sis àmfores senceres dins d'una cova. Altres vegades les troballes van desaparèixer esventrades amb la indiferència de tothom. Tan sols va poder ser recuperat un tros de moli, el qual fou traslladat a la Casa de Cultura per un parell de vallencs.

La localització de les peces donades al senyor Tarragó és incerta, ja que aquest morí d'accident d'avioneta abans de poder inaugurar l'esmentat Pavelló.

L'any 1971 en contruir-se els edificis números 29 i 31 del passeig de l'Estació i en rebaixar-se el terreny per a deixar espai a l'actual *parking*, tornà a aparèixer terrissa de la qual destaca un fragment d'estàtua de ceràmica massissa de dimensions naturals. El contractista de l'obra, que era d'Alcover, el guardà, però com que ningú no el va reclamar, el diposità al Museu d'Alcover on es troba exposat a la secció de «Objetos de culto religioso» (23).

Dos aspectes del *kálathos* o *barret de copa* després de la seva restauració, la qual ha posat al descobert una decoració basada en motius vegetals, bandes i combinacions de semicercles. El *kálathos* és una donació del senyor Daniel Ventura al Museu Arqueològic. (Fotos Queralt).

En obrir-se una rasa al davant dels magatzems del senyor Magriñà, per tal de bastir-hi un desguàs, sorti, entre terres i testos, una moneda, la qual fou comprada pel senyor Domènech al peó que la trobà.

També l'afecionat vallenc senyor Daniel Ventura ha recollit pels voltants de l'Estació i del Col·legi Menor, una bona quantitat de ceràmica ibero-romana, entre la qual destaca mig *kálathos*, dit barret de copa, decorat amb clàssics motius ibèrics. Tot aquest material, junt amb un molí bicònic ibèric, ha estat donat al Museu.

Tant la moneda anterior com el *kálathos*, ja s'han restaurat i consolidat en el taller de restauració de l'actual Museu Arqueològic, situat a l'edifici de l'Antic Hospital de Sant Roc, on es poden veure.

Sintetitzant totes les dades que coneixem referents al poblat del Vilar, podem asseverar els següents punts:

—**Existeix un important nucli de poblament anterior a la dominació romana (218 a. C.)**

—**Aquest poblat s'estén per la zona que abraça els magatzems del senyor Magriñà, l'Estació, el Col·legi «Eugení d'Ors», el Pavelló Esportiu «Joana Ballart», el Camp d'Esports del Vilar i tots els seus voltants.**

—**La importància d'aquest indret és reconeguda des de l'any 1923 pels senyors Bosch Gimpera, Serra Ràfols, J. Colomines, Fidel de Moragas i Cèsar Martinell, els quals hi dedicaren temps i estudi.**

—**Les restes materials, que han anat apareixent durant seixanta anys, han estat sistemàticament expollades, principalment per persones forànies o han estat vergonyosament destruïdes.**

—**El Museu no posseïx galrebé cap material procedent d'aquest jaciment.**

—**Les autoritats locals al llarg de seixanta anys han restat totalment indiferents pel que respecte al patrimoni arqueològic de la nostra ciutat.**

Només cal esperar d'ara en endavant una política seriosa i responsable per part de les autoritats en la qüestió, inconclusa, del poblat ibèric del Vilar, i que aquesta política respongui a les veritables necessitats culturals de la nostra comunitat. No és cap capritx. Destapar i estudiar aquestes restes és justament recobrar un valuós element que a tots ens pertany d'un ja empobrit llegat artístic.

**Samuel Burguete i Recasens
M. Ester Fabra i Salvat**

NOTES

(1) Francesc Puigjaner i Gual, *Historia de la Villa de Valls*. Impremta Pellisser, Valls 1881, 2.ª edició.

(2) Quan es publicà el llibre *Historia de la Villa de Valls*, ja es devien haver començat les obres del tren, i amb elles les de l'Estació de Valls, la qual fou inaugurada l'any 1883.

(3) *Pàtria*, n.º 540 (22-11-1923).

(4) J. Ventura i Solé, «Estampes retrospectives», *CULTURA*, novembre-desembre 1972.

(5) *Pàtria* n.º 533 (4-1-1923) i *Pàtria* n.º 535 (18-1-1923).

(6) Marcel·lí Serra i Cortés, en aquell temps, treballava de pagès per compte dels propietaris del terreny venut. Com que a l'hivern la feina afluixava, va fer alguns jornals per l'Institut d'Estudis Catalans, recollint ceràmica i ajudant a l'esplanació. El senyor Serra va néixer l'any 1887.

(7) Segons diu el senyor Marcel·lí Serra, entre Baladré i Vives existia diferència d'opinions. Baladré era un expert anivellador de terrenys, ja que tenia grans extensions de bròquils i deia que no perdia ni una gota d'aigua en regar. Vives volia fer un altre sistema més lent. Al final es féu com ho volia Baladré: s'embassà d'aigua tot el camp, i es tragué o es posà terra on calia.

Pebeter o perfumer ibèric (segle II o III abans de Crist) trobat pel senyor Gabriel Secall en fer-se els fonaments del Col·legi Menor. (Foto Secall).

(8) El senyor Francesc Serra i Figuerola és l'actual propietari del mas del Vilar. És nascut l'any 1913. Recorda quasi tots els detalls de la venda del terreny, i ha vist tot el procés junt amb el senyor Marcel·li Serra.

(9) El senyor Francesc Serra no recorda el nom, però sembla que es tractava d'un tal Ribera, pels detalls que dona.

(10) *La Crònica de Valls*, n.º 911 (17-II-1923).

(11) *Pàtria*, n.º 540 (22-II-1923).

(12) No hem pogut localitzar el n.º 537 del setmanari *Pàtria*.

(13) *Pàtria* n.º 540 (22-II-1923) i *Juventut* n.º 219 (24-II-1923).

(14) *Juventut*, n.º 220 (3-III-1923).

(15) *Juventut*, n.º 221 (10-III-1923).

(16) *Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans*, 1915-20, pàg. 602.

(17) J. Serra i Colomines, *Corpus Vasorum Hispanorum*, fasc. II, escrit en francès per no deixar-ho publicar en català.

(18) *Pàtria* n.º 559 (5-VII-1923).

(19) *Pàtria* n.º 544 (22-III-1923).

(20) *Pàtria* n.º 556 (14-VI-1923).

(21) *Pàtria* n.º 567 (30-VIII-1923).

(22) *Juventut* n.º 1.193 (18-XII-1965).

(23) *CULTURA*, abril 1971. L'autor de l'article «Arqueologia» ja es fa ressò del desinterès per part del Museu, el qual feia poc que s'havia traslladat a l'edifici nou de la Casa de Cultura.

Dissertacions

Els dies 10 de febrer i 11, als locals d'Òmnium Cultural, s'hi van fer dues xerrades referides a la problemàtica de la Catalunya Nord; la primera, a càrrec de Miquel Mayol, advocat, i la segona, a càrrec de Pere Verdaguer, catedràtic de la Universitat de Perpinyà. Ambdós conferenciant són de la Catalunya Nord.

Publiquem, tot seguit una ressenya d'aquestes dues conferències:

«LA CATALUNYA NORD, AVUI»

Si avui podem parlar de la Catalunya Nord és perquè hi ha hagut un moviment de recuperació —assenyalava Miquel Mayol—. Uns quants anys endarrera hauria calgut parlar forçosament del Roselló.

Miquel Mayol esmentà dos

fets històrics que, d'alguna manera, són imprescindibles de referir si hom vol parlar de la Catalunya Nord. De l'una banda, una mena d'odi envers la gent de més cap al nord, els gavatxos, però de l'altra, la forta assimilació que l'Estat francès ha exercit, sobretot a partir de la revolució francesa.

L'Estat francès —assegurava— ha seduït el poble català del nord. Aquesta qüestió —deia— és difícil d'entendre-la des del Principat, on no hi ha hagut un focus d'atracció tan fort com a la Catalunya Nord ha representant París. Cal entendre però —continuava— que la petita comunitat catalana de la Catalunya Nord ha estat més o menys separada de la gran comunitat catalana. No hi havia possibilitat de girar-se vers Barcelona. Cap al sud, hi veien, des de la Catalunya Nord, un país que no podia competir amb el francès, molt més progressista. I així, cal adonar-se —proseguia— que la voluntat dels catalans del nord ha estat la de fer-se francesos. Això fa que avui dia els catalans de més enllà de les fronteres vostres —explicava— es diguin cata-

lans francesos. I tan sols unes petites minories són les que reflexionen d'una altra manera.

A partir de mitjan segle XIX —referia històricament i econòmic—, la producció rossellonesa s'orienta cap a París. La pagesia, dins d'un estat proteccionista, troba un mercat, i els pagesos es faran rics. D'aquesta manera, ser francès és encara més satisfactori. El mercat, als pagesos, els funciona bé; tenen possibilitats de venda. Així el paper que abans de l'annexió havia jugat Barcelona, aleshores el jugarà París. Aquest fet —proseguia— enforteix el procés d'assimilació de què parlàvem.

L'església és un altre dels factors que cal tenir en compte en aquest procés —explicava—, una mena d'aliança entre el poder espiritual i el poder material. És un fet singular que, d'ençà de l'annexió, a França no hi ha hagut cap bisbe català. Tots han estat bisbes procedents de França —comentava—.

Val a dir que l'Estat francès no ha imposat res. Ha estat la mateixa voluntat de la gent pobra a fer-se francesa, la que ha decidit, d'alguna manera.

aquesta situació. El català, per a ells, s'ha convertit en una cosa d'anar per casa, en una llengua sense cap dimensió.

Tanmateix —adduïa Miquel Mayol, optimista— de la mateixa manera que aquestes mentalitats han evolucionat d'un catalanisme cap a una dependència francesa, els fets ens permeten també de pensar que aquesta consciència francesa pot desaparèixer si els condicionaments generals es modifiquen. I s'estan modificant precisament —concloïa Miquel Mayol—.

Tot seguit, esmentà una sèrie de factor que evidencien el canvi que s'ha iniciat d'uns quants anys ençà, a la Catalunya Nord, uns factors objectius i fonamentals per a la revifalla, segons que digué:

a) L'Estat francès no juga ja un paper ni exemplar ni modèlic a escala mundial. Ha perdut molta de la seva força, tan moral com material.

b) L'Estat francès, com que ja no pot explotar amb tanta força els països del tercer món, s'ha tornat colonialista intern, i pretén d'explotar zones com Bretanya i Occitània... D'ençà dels anys 60, a la Catalunya Nord i al